

مدل سازی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی؛ رویکرد آمیخته

مهنا نیک‌بین^۱، حمید ضرغام بروجنی^۲، سیدرضا صالحی امیری^۳، کامران محمدخانی^۴، فرهاد غفاری^۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۰۱

چکیده

توسعه پایدار نقطه ایدئال صنعت گردشگری و یکی از اهداف عینی این صنعت در قرن بیست و یکم به‌شمار می‌رود. گردشگری فرهنگی در صورت برنامه‌ریزی و مدیریت ضعیف جنبه‌های ناپایدار و پیامدهای جبران‌ناپذیری خواهد داشت. بنابراین بررسی عملکرد و پیامدهای آن در مقصدهای گردشگری ضروری است. اما پژوهش‌های فراوانی درخصوص پیامدهای توسعه پایدار گردشگری در مقصدهای فرهنگی انجام شده است. اما تاکنون پژوهش جامعی ارائه نشده است که دربرگیرنده همه این عوامل و شناسایی ارتباط میان آن‌ها باشد. هدف از این پژوهش شناسایی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی با دیدگاهی کل‌نگر و طراحی مدل ارتباطات میان آن‌هاست. این پژوهش با روش آمیخته اکتشافی انجام شده است. در بخش کیفی، با روش مطالعه نظام‌مند فراترکیب، ۴۳ کد اولیه، سه مقوله فرعی و سه مقوله اصلی گردشگران و جامعه محلی و محیط‌زیست شناسایی و دسته‌بندی شده است. در مرحله کمی، با روش دلفی فازی و روش تحلیلی مدل‌سازی ساختاری تفسیری، شاخص‌های شناسایی‌شده فازی‌سازی شده و روابط بین شاخص‌ها تعیین و به‌صورت یک‌پارچه تحلیل شده است. برای مدل‌سازی پرسش‌نامه‌ای طرح شده که در آن نظر یازده خبره در حوزه گردشگری فرهنگی، با روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی، منعکس شده است. نتایج این پژوهش به دسته‌بندی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری در مقصدهای فرهنگی و طراحی مدل بر این اساس در شش سطح انجامید. سرانجام، مدل پیشنهادی تفسیر شده و سطوح و ارتباطات میان ابعاد آن تجزیه و تحلیل شده و راهکارهایی برای پایداری پیامدهای مثبت و جلوگیری از تأثیرات منفی در مقصدهای فرهنگی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: پیامد، گردشگری فرهنگی، توسعه پایدار گردشگری، مدل‌سازی ساختاری تفسیری

۱. دانشجوی دکتری مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛
۲. دانشیار گروه مدیریت جهانگردی، دکتری مدیریت-تحقیق در عملیات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۳. نویسنده مسئول: دانشیار گروه مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (Dr.salehiamiri@gmail.com)؛
۴. دانشیار گروه مدیریت آموزش عالی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛
۵. دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛

مقدمه و بیان مسئله

تعاریف گسترده‌ای از واژه «گردشگری» ارائه شده است که عمدتاً برپایه مفهوم آن قرار دارند. در هیچ‌یک از تعاریف ارائه شده به پیامدها که از موضوعات مهم در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری است اشاره نشده است. اما جعفری (1981) در تعریف خود از گردشگری به این مورد اشاره و چنین اظهار کرده است:

«گردشگری مطالعه انسان خارج از محل سکونت اوست، (درواقع) مطالعه صنعتی است که به نیازهای وی پاسخ می‌گوید و همچنین به مطالعه تأثیراتی می‌پردازد که هم انسان و هم این صنعت بر محیط فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی جامعه میزبان می‌گذارد.»

بسته به انگیزه گردشگر، جاذبه‌های مقصد، نوع حمل‌ونقل، مدت زمان اقامت و سایر مؤلفه‌ها، انواع گردشگری شکل می‌گیرد که شناخت آن‌ها برای برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر مقصد ضروری است. در این میان، گردشگری فرهنگی نوعی از اشکال سفر به‌شمار می‌آید که براساس تعریف روش‌مند ریچارد (1996)، شامل جابه‌جایی‌های افراد به مقصد جاذبه‌های فرهنگی خاص است، مانند سایت‌های باستانی، مظاهر فرهنگی، هنرها و تئاترهای خارج از محیط معمول زندگی افراد.

به‌منظور بهره‌برداری از سایت‌های میراث درزمینه گردشگری، رویکرد به مدیریت میراث بسیار مهم و ضروری است، به‌طوری‌که افراد (گردشگران) باید درک درستی از میراث داشته و قدردان آن باشند.

در نگرشی کلی، با انتشار بیانیه مانیل^۱ در ۱۹۸۰ در اجلاس مجمع عمومی سازمان جهانی گردشگری، به فرهنگ و اهمیت آن در گردشگری و نحوه تبادل و تعامل فرهنگ‌ها در مسائل گردشگری توجه اساسی شد. در این بیانیه، ضمن برشمردن آثار مثبت فرهنگی و اجتماعی ناشی از گردشگری داخلی و بین‌المللی، از دولت‌ها خواسته شد در حفظ منابع فرهنگی بکوشند، به‌نحوی که استفاده مستمر سبب نابودی آن‌ها نشود. در ۱۹۸۲، مجمع عمومی سازمان گردشگری به اصول بیانیه مانیل با تفصیل بیشتری پرداخت و در پی آن سند آکاپولگو^۲ منتشر شد (پاپلی و سقایی، ۱۳۸۶: ۸۹-۹۰).

به‌طورکلی، پایداری اصطلاحی مبتنی بر توسعه و محیط‌زیست است. «توسعه‌ای که به نیازهای نسل حاضر پاسخ می‌دهد، بدون اینکه به توانایی نسل‌های آینده برای رفع نیازهای خود آسیب برساند» (World Commission on Environment and Development, 1987: 43). گردشگری پایدار بدون تأثیر منفی بر اقتصاد، محیط‌زیست و جامعه است؛ درعین حال، دستیابی به رضایت همه ذی‌نفعان در فعالیت‌های گردشگری، جوامع و گردشگران بسیار مهم است. مؤثر و کارآبودن بخش گردشگری از لحاظ اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی مستلزم پیروی از روندهای توسعه پایدار است. امروزه گردشگری انبوه سنتی در سطح جهان دگرگون شده است، بنابراین تغییر به سمت گردشگری پایدار با هدف بقا در بازار جهانی تقاضا ضروری است. گردشگری پایدار چشم‌اندازهایی بومی و جهانی ارائه می‌دهد و چالش‌هایی درجهت دستیابی به آن در گردشگری فرهنگی وجود دارد (Brcař & Colarič-Jakše, 2017).

در این پژوهش، تلاش بر این است که با رویکرد فراترکیب و مرور نظام‌مند ادبیات پژوهش پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی شناسایی شود و با بهره‌گیری از مدل‌سازی ساختاری - تفسیری روابط بین آن‌ها سطح‌بندی و در قالب مدلی یک‌پارچه ارائه گردد تا بتوان از گردشگری فرهنگی در برنامه‌ریزی هرچه بهتر برای مقصدهای میراث فرهنگی و توسعه پایدار آن‌ها بهره برد. بررسی پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که عمدتاً رویکردی نظام‌مند

1. Manila Statement

2. Acapulco

در این خصوص وجود ندارد، بنابراین خلاً پژوهشی در این تحقیقات دیده می‌شود (مانند پژوهش‌های باوترز و ایبنهولت (2009)، برکار و جکس (2017)، آندربرگ - گود (2014)، فرانس و ایشتوک (2007)، نوکا (2017) و امیر و همکاران (2015)). همچنین، در تحقیقات موجود، دیدگاهی فراگیر و یک‌پارچه در خصوص پیامدهای گردشگری فرهنگی با رویکرد توسعه پایدار مشاهده نشد تا راهنمای برنامه‌ریزان و مدیران مقصدهای گردشگری فرهنگی با رویکرد پایداری قرار بگیرد (مانند پژوهش‌های دو کراس (2001)، لیو و چن (2015)، کارتر و بیتون (2004)، پادین و سونسون (2013)، عمر (2013)، پاکدینیت (2007) و کاموس و همکاران (2012)).

در این پژوهش، با به‌کارگیری روش تحقیق آمیخته اکتشافی و با هدف ترکیب نظام‌مند مطالعات کیفی انجام‌شده در خصوص پیامدهای پایداری توسعه گردشگری فرهنگی، رویکردی جامع و یک‌پارچه در قالب مدل ساختاری تفسیری ارائه می‌شود. این پژوهش براساس سؤال اصلی «مدل مناسب پیامدهای پایداری گردشگری فرهنگی چیست؟» و سؤال فرعی «پیامدهای پیاده‌سازی گردشگری پایدار فرهنگی در مقاصد چیست؟» شکل گرفته است. بررسی پژوهش‌های پیشین حاکی از آن است که تاکنون پژوهشی به‌منظور شناسایی، دسته‌بندی، تحلیل و تفسیر مقولات و ارائه آن در قالب مدل در این خصوص ارائه نشده است. از این رو دستاورد این تحقیق در نوع خود نوآوری به‌شمار می‌آید.

روش پژوهش

پژوهش براساس مدل ساندرز و همکاران (2009) انجام شده و الگوی تحقیق عمل‌گرایی (پراگماتیسم) با رویکرد استقرایی و راهبرد فراترکیب¹ (کیفی) و مدل‌سازی معادلات ساختاری تفسیری (کمی) است و شیوه آمیخته به‌صورت مقطعی به‌کار گرفته شده است. داده‌های لازم با تکیه بر اسناد، ادبیات پیشین و پرسش‌نامه و مصاحبه با خبرگان گردآوری شده است.

همان‌طور که گفته شد، پژوهش با روش آمیخته انجام شده است، به این صورت که کدهای اولیه و ابعاد پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی از طریق روش فراترکیب، براساس مرور ادبیات پیشین، شناسایی شده و مهم‌ترین شاخص‌ها از دید خبرگان براساس روش دلفی فازی تعیین شده و در نهایت با بهره‌گیری از مدل‌سازی ساختاری تفسیری سطح‌بندی شده است. در ادامه، فرایند پژوهش براساس دو بخش کیفی (فراترکیب) و کمی (دلفی فازی و مدل‌سازی ساختاری تفسیری) به تفصیل بیان شده است.

روش پژوهش کیفی (فراترکیب)

فراترکیب نوعی پژوهش کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج‌شده از پژوهش‌های کیفی دیگر پژوهشگران درباره موضوع مدنظر و موارد مشابه بررسی می‌شود. فراترکیب با هدف یک‌پارچه‌سازی چندین پژوهش برای دستیابی به یافته‌های جامع و تفسیری انجام می‌شود (Niroomand et al., 2012). فراترکیب، به‌جای خلاصه جامعی از یافته‌ها، ترکیبی تفسیری از آن ارائه می‌کند (Zimmer, 2006). از این رو در این پژوهش برای بررسی و تفسیر پژوهش‌های گذشته با نگرشی نظام‌مند راهبرد فراترکیب به‌کار رفته است. رویکرد انتخابی این پژوهش، برای اجرای فرامطالعه با روش فراترکیب، مدل هفت‌مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو است.

1. Meta-synthesis

به‌طور کلی، نمونه موردنظر برای فراترکیب، از مطالعات کیفی منتخب و براساس ارتباط آن‌ها با سؤال(های) پژوهش تا رسیدن به اشباع نظری گردآوری می‌شود. هفت گام طی شده در این پژوهش براساس مدل ساندلوسکی و باروسو به شرح زیر است.

گام نخست: تنظیم سؤال پژوهش

در این گام و در نخستین مرحله پژوهش فراترکیب، پرسش یا پرسش‌های مبنایی تنظیم می‌شود. سؤال‌های پژوهش در این گام عبارت‌اند از:

➤ کار چیست؟

شناسایی مؤلفه‌ها و ابعاد پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی.

➤ جامعه مورد مطالعه در بردارنده چیست؟

آثار گوناگون اعم از مقالات علمی، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها در خصوص پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی.

➤ پژوهش تا چه زمانی ادامه می‌یابد؟

بررسی آثار موجود و مربوط به موضوع تا پایان ۲۰۱۸ و آذرماه ۱۳۹۷.

➤ روش پژوهش چگونه است؟

بررسی محتوی آثار، شناسایی و یادداشت‌برداری و ایجاد پروتکل، تحلیل مفاهیم و ایجاد کدها،

دسته‌بندی کدها در قالب مقولات با نسخه ۱ نرم‌افزار مکس کیودی ای ۲۰۱۸.

گام دوم: بررسی نظام‌مند آثار

جامعه آماری این پژوهش در بردارنده پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه موضوع موردبررسی است. از این رو جست‌وجوی نظام‌مند منابع براساس عبارات «توسعه پایدار گردشگری»، «گردشگری فرهنگی»، «پایداری گردشگری فرهنگی» و «پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی» در پایگاه‌های علمی داخلی (پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایران‌داک: منبع پایان‌نامه‌های فارسی)، علم‌نت، پایگاه اطلاعات نشریات کشور، مرکز اسناد و کتابخانه ملی ایران، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پایگاه مجلات تخصصی نور (نورمگز) و پایگاه اصلی برخی مجلات علمی - پژوهشی) و پایگاه‌های علمی خارجی (وبسایت او ساینس^۱، ساینس دایرکت^۲، اشپرینگر^۳، امرالد^۴، پروکوئست^۵، گوگل اسکالر^۶ و گزارش‌های علمی مربوط به سایت سازمان جهانی جهانگردی^۷ و یونسکو^۸) انجام پذیرفت. پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی براساس بازه زمانی تا اواخر سال ۲۰۱۸ و آذرماه ۱۳۹۷ جست‌وجو و بررسی شده است. به‌طور کلی، تلاش شده تا منابع با کیفیت علمی انتخاب شود و مقالات علمی - مروری و همایش‌های کم‌اعتبار حذف شده است. با جست‌وجوی گسترده در پایگاه‌های

1 . www.oscience.fr
2 . www.sciencedirect.com
3 . www.springer.com
4 . www.emerald.com
5 . www.proquest.com
6 . scholar.google.com
7 . www.unwto.org
8 . en.unesco.org

علمی اشاره شده، تعداد ۱۸۴ مدرک برای تحلیل فراترکیب موضوع پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی بازیابی و ذخیره شد. در پژوهش کیفی، حجم نمونه براساس نظر محقق تا زمان رسیدن به اشباع نظری ادامه می‌یابد. در این روش، رسیدن به اندازه نمونه دوازده مقاله و کمتر نیز عادی است (Guba & Lincoln, 1994).

گام سوم: انتخاب مقالات مناسب

هدف از این مرحله در فرایند فراترکیب که گام مهمی نیز به‌شمار می‌رود حذف پژوهش‌های کم‌اعتبار است. ابزار مفیدی که غالباً برای ارزیابی کیفی مطالعات اولیه پژوهش استفاده می‌شود «برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی» است که با طرح ده پرسش به پژوهشگر کمک می‌کند تا دقت و اعتبار و اهمیت مطالعات کیفی پژوهش را ارزیابی کند. براساس مقیاس ۵۰ امتیازی فرم مهارت‌های ارزیابی حیاتی، هر مدرکی که امتیاز پایین‌تر از سطح خوب (پایین‌تر از ۳۰) کسب کند، از حوزه مطالعات حذف می‌شود (Sandelowski & Barroso, 2007). در این پژوهش، صرفاً منابع و اسنادی انتخاب شده‌اند که امتیاز عالی و بسیار خوب (با امتیاز بالای ۳۰) کسب کرده‌اند و سایر مطالعات ضعیف ارزیابی و کنار گذاشته شدند.

همان‌طور که اشاره شد، براساس جست‌وجوی گسترده در پایگاه‌های علمی داخلی و خارجی، ۱۸۴ مدرک برای تحلیل فراترکیب موضوع پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی بازیابی و ذخیره شد. با بررسی عنوان مقالات، با توجه به هم‌خوانی با موضوع، سؤال، هدف و رویکرد تحقیق، ۱۶۴ مورد از مقالات بازیابی شده برای بررسی ابتدایی انتخاب شد. در مرحله بعد، با بررسی چکیده و واژگان کلیدی، ۷۶ مورد انتخاب شد. در مرحله بازیابی، براساس روش پژوهش و نتیجه‌گیری مقالات منتخب، ۳۶ مورد گزینش شد. در نهایت، پس از مطالعه کامل محتوای مقاله‌ها و فرم امتیازدهی CASP^۱، ۲۹ مورد گزینش نهایی شد و مبنای مطالعه این تحقیق قرار گرفت. پس از شناسایی منابع مناسب براساس فرم ارزیابی CASP، گام بعدی پالایش نهایی و بارگذاری آن‌ها در نرم‌افزار مکس کیودی‌ای ۲۰۱۸ برای استخراج اطلاعات است.

گام چهارم: استخراج اطلاعات متون

در این مرحله از روش فرامطالعه‌ای کیفی (فراترکیب)، محقق باید با توجه به ماهیت موضوع و منابع گردآوری شده یکی از نه شیوه از روش نوبلیت و هیر و ساندلوسکی و باروسو را انتخاب کند. روش استخراج اطلاعات از منابع نهایی در این تحقیق تحلیل محتوا است.

این مرحله برای انجام صحیح مراحل بعدی تحقیق بسیار مهم است.

بنابراین، برای افزایش سطح کیفی تحقیق، خلاصه‌ای از اسناد تهیه شد و همه منابع در نسخه ۱ نرم‌افزار مکس کیودی‌ای ۲۰۱۸ بارگذاری شد. سپس به مطالعه و تحلیل محتوای اسناد درخصوص پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی، به‌منزله کد محوری، پرداخته شد.

گام پنجم: تجزیه، تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی

در گام پنجم، پس از استخراج اطلاعات در گام قبلی براساس روش تحلیل محتوا، یافته‌های کیفی مطالعات گذشته تجزیه و تحلیل و تفسیر شد تا تفسیری یک‌پارچه و نظام‌مند با رویکردی نو ارائه شود (ibid). به این

ترتیب که همه کدهای شناسایی شده، با توجه به مفاهیمی که دارند، در قالب دسته‌هایی با مفاهیم مشابه دسته‌بندی می‌شوند. به این ترتیب مقولاتی انتزاعی‌تر از کدها ایجاد می‌شوند. با انجام این فرایند، تفسیری فراتر از هریک از مطالعات گنجانده شده در فراترکیب درخصوص موضوع مورد نظر ارائه می‌شود که دربرگیرنده همه آن‌ها نیز خواهد بود، به شکلی که اثر هریک از مطالعات اولیه را می‌توان در این کل جست‌وجو کرد. نوآوری تحقیق انجام شده در مقوله‌بندی کدها برای تحلیل و تفسیر نهایی و ارائه مدل ساختاری - تفسیری است.

گام ششم: کنترل کیفی یافته‌ها

از آنجاکه روش فراترکیب برپایه مطالعات اولیه سایر پژوهشگران قرار دارد و منابع اطلاعاتی این پژوهش نیز به‌شمار می‌رود، در گام سوم و با هدف انتخاب منابع مناسب پژوهش، چگونگی انتخاب منابع براساس کلیدواژه‌های مرتبط و از پایگاه‌های معتبر و نحوه استفاده از فرم CASP برای ارزیابی منابع در انتخاب نهایی به تفصیل بیان شد. همه این موارد برای اطمینان از انتخاب درست و اصولی منابع برای این مطالعه بود. در گام تجزیه و تحلیل منابع انتخاب شده براساس روش کدگذاری و طبقه‌بندی اطلاعات، با روش تحلیل محتوا، همواره تلاش شده که داده‌های استخراج شده بازبینی و کدگذاری دوباره شود. این فعالیت‌ها برای تضمین کیفیت یافته‌های پژوهش صورت گرفته است. یکی دیگر از ابزارهای اصلی که برای اطمینان از روایی نظری و عملی تحقیق به کار گرفته شده، بهره‌گیری از نظر خبرگان با روش دلفی - فازی است که تفصیل این بخش در پژوهش کمی آمده است.

گام هفتم: ارائه نتایج و یافته‌ها

بنابر یافته‌های تحقیق، ۴۳ کد اولیه و سه مقوله فرعی و سه مقوله اصلی با یک کد محوری ارائه شده است. این نتایج در بخش تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی بیان شده است.

روش پژوهش کمی (دلفی - فازی و معادلات ساختاری تفسیری)

روش دلفی - فازی با هدف دسترسی به مطمئن‌ترین توافق گروهی از آرای خبرگان درخصوص موضوع مورد بحث به کار گرفته شد. جامعه آماری این تحقیق در بخش کمی را صاحب‌نظران و مدیران و کارشناسان خبره در حوزه گردشگری میراث فرهنگی تشکیل می‌دهند. ساتی (1990) تعداد ده کارشناسان را برای مطالعات مبتنی بر مقایسه زوجی کافی می‌داند. در بیشتر موارد، کمتر از ده کارشناس در دسترس است و این رویکردی متعارف در حل مسائل تصمیم‌گیری چندمعیاره است (اصغرپور، ۱۳۸۲: ۳۷؛ حبیبی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۹). همچنین در پژوهش‌هایی که با رویکرد ساختاری - تفسیری انجام می‌شود، معمولاً از آرای کارشناسی شمار اندکی از خبرگان استفاده می‌شود (آذر و بیات، ۱۳۸۷؛ آذر و همکاران، ۱۳۸۹؛ کرباسیان و همکاران، ۱۳۹۰). بر این اساس و در این پژوهش، از دیدگاه یازده نفر از خبرگان حوزه گردشگری به صورت هدفمند و با روش گلوبرفی با قیدهای مندرج در **Error! Not a valid bookmark self-reference.** استفاده شده است. ملاک تعیین شاخص‌ها و اولویت‌بندی آن‌ها دیدگاه خبرگان است. به عبارت دیگر، استفاده از مجموعه‌های فازی سازگاری بیشتری با توضیحات زبانی^۱ و، در مواردی، مبهم انسانی دارد (Kahraman, 2009).

جدول ۱: ملاک نمونه‌گیری کارشناسان

شاخص خبرگی	شرط	نماد	خبرگان حائز شرط
میزان تجربه مرتبط	بالای ۵ سال یا $\alpha \geq 5$	α	۲۳
سطح تحصیلات	تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد $\geq \beta$)	β	۲۷
خبرگان نهایی	تجربه بیش از ۱۵ سال و مدرک تحصیلات تکمیلی	$\alpha \cap \beta$	۱۱

برای فازی‌سازی دیدگاه خبرگان از اعداد فازی مثلثی استفاده می‌شود. در ادامه این بخش، ابتدا روش دلفی - فازی (FAHP) برای شناسایی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی توضیح داده می‌شود. سپس نحوه مدل‌سازی آن با رویکرد ساختاری - تفسیری بیان می‌شود.

۱. روش دلفی - فازی (FDM)

برای تأیید نهایی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری فرهنگی از روش دلفی - فازی استفاده شده است. برای فازی‌سازی دیدگاه کارشناسان از طیف هفت درجه (Cheng et al., 2009; Hsu & Chen, 2007)، مطابق جدول ۲ استفاده شده است.

جدول ۲: طیف هفت درجه فازی برای ارزش‌گذاری شاخص‌ها

کاملاً بااهمیت	خیلی بااهمیت	باهمیت	متوسط	بی‌اهمیت	خیلی بی‌اهمیت	کاملاً بی‌اهمیت
(0.9, 1, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.3, 0.5, 0.75)	(0.1, 0.3, 0.5)	(0, 0.1, 0.3)	(0, 0, 0.1)

در گام بعدی باید میانگین فازی نمرات افراد محاسبه شود. برای نمونه، یک روش مرسوم برای تجمیع مجموعه‌ای از اعداد فازی مثلثی را با کمینه ۱ و میانگین m و بیشینه u در نظر گرفته می‌شود. در این پژوهش، از روش میانگین فازی استفاده شده است. میانگین فازی n عدد فازی مثلثی به صورت زیر محاسبه خواهد شد:

رابطه ۱

$$\tilde{F}_{AVE} = (L, M, U) = \left(\frac{\sum l_i^k}{n}, \frac{\sum m_i^k}{n}, \frac{\sum u_i^k}{n} \right)$$

در رابطه ۱، عدد فازی مثلثی $\tilde{F}_i = (l_i^k, m_i^k, u_i^k)$ معادل فازی دیدگاه خبره k ام پیرامون معیار i ام است (Cheng et al., 2009; Hsu & Chen, 2007; Habibi et al., 2015). در نهایت فازی‌زدایی انجام خواهد شد. برای فازی‌زدایی از روش مرکز سطح به صورت زیر استفاده می‌شود:

رابطه ۲

$$DF_{ij} = \frac{[(u_{ij} - l_{ij}) + (m_{ij} - l_{ij})]}{3} + l_{ij}$$

در این پژوهش، آستانه تحمل ۰/۷ در نظر گرفته شده است. بنابراین مقدار فازی‌زدایی شده بزرگ‌تر از ۰/۷ پذیرفتنی است و هر شاخصی که امتیاز بالای ۰/۷ داشته باشد تأیید می‌شود (Tzeng & Teng, 1991; Wu & Fang, 2011).

۲. مدل‌سازی ساختاری - تفسیری (ISM)

برای مدل‌سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری فرهنگی از رویکرد مدل‌سازی ساختاری - تفسیری استفاده شده است. برای تعیین توالی و روابط میان شاخص‌های شناسایی شده با رویکرد مدل‌سازی ساختاری - تفسیری دیدگاه خبرگان به کار گرفته شده است. سیج^۱ مدل‌سازی ساختاری - تفسیری را در ۱۹۷۷ ارائه کرد. روش ساختاری - تفسیری است که آگاروال در ۲۰۰۷ مطرح کرد و کانان در ۲۰۰۷ در مقاله‌ای آن را ارائه کرد. روش ISM با تجزیه معیارها در چند سطح مختلف به تحلیل ارتباط بین شاخص‌ها می‌پردازد. مدل ساختار تفسیری قادر است ارتباط بین شاخص‌هایی را تعیین کند که تکی یا گروهی به یکدیگر وابسته‌اند (Kanan, 2009). در واقع روش ISM برای تجزیه و تحلیل ارتباط میان ویژگی‌های چند متغیر که برای مسئله‌ای تعریف شده‌اند به کار می‌رود (Warfield, 1976; Sage, 1977).

روش ISM به برقراری نظم در روابط پیچیده میان عناصر یک سیستم کمک فراوانی می‌کند. مدل‌سازی ساختاری - تفسیری مؤثر در تشخیص روابط درونی متغیرها و روشی مناسب برای تجزیه است. ISM تأثیر یک متغیر بر متغیرهای دیگر را اولویت‌بندی و تحلیل می‌کند. همچنین این قابلیت را دارد که عناصر یک سیستم را اولویت‌بندی و تعیین سطح کند. این قابلیت به مدیران برای اجرای بهتر مدل طراحی شده کمک شایانی می‌کند (آذر و همکاران، ۱۳۸۹).

در این مدل، پس از شناسایی ابعاد و کدهای اولیه، مطالعه روابط بین ابعاد و شاخص‌های شناسایی شده با استفاده از رابطه مفهومی «منجر به» تحلیل می‌شود. حالت‌ها و علائم مورد استفاده در این رابطه مفهومی عبارت‌اند از:

جدول ۳: علائم مورد استفاده در طراحی مدل ساختاری - تفسیری

O	X	A	V
نبود رابطه	رابطه دوسویه	متغیر z بر i تأثیر دارد	متغیر i بر z تأثیر دارد

نکته بسیار مهم این است که منطق مدل‌سازی ساختاری - تفسیری منطبق بر روش ناپارامتریک و بر مبنای مد در فراوانی‌ها عمل می‌کند (آذر و بیات، ۱۳۸۷). در این پژوهش، برای تشکیل ماتریس ورودی مدل ساختاری - تفسیری، از خروجی روش دیمتل استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا کدهای اولیه طی فرایند فراترکیب با نسخه ۱ نرم‌افزار مکس کیودی‌ای ۲۰۱۸ استخراج و سپس با روش دلفی - فازی نهایی می‌شوند. در مرحله دوم، ماتریس ارتباطات شاخص‌های پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی طراحی و با روش ساختاری - تفسیری تعیین سطح خواهند شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی

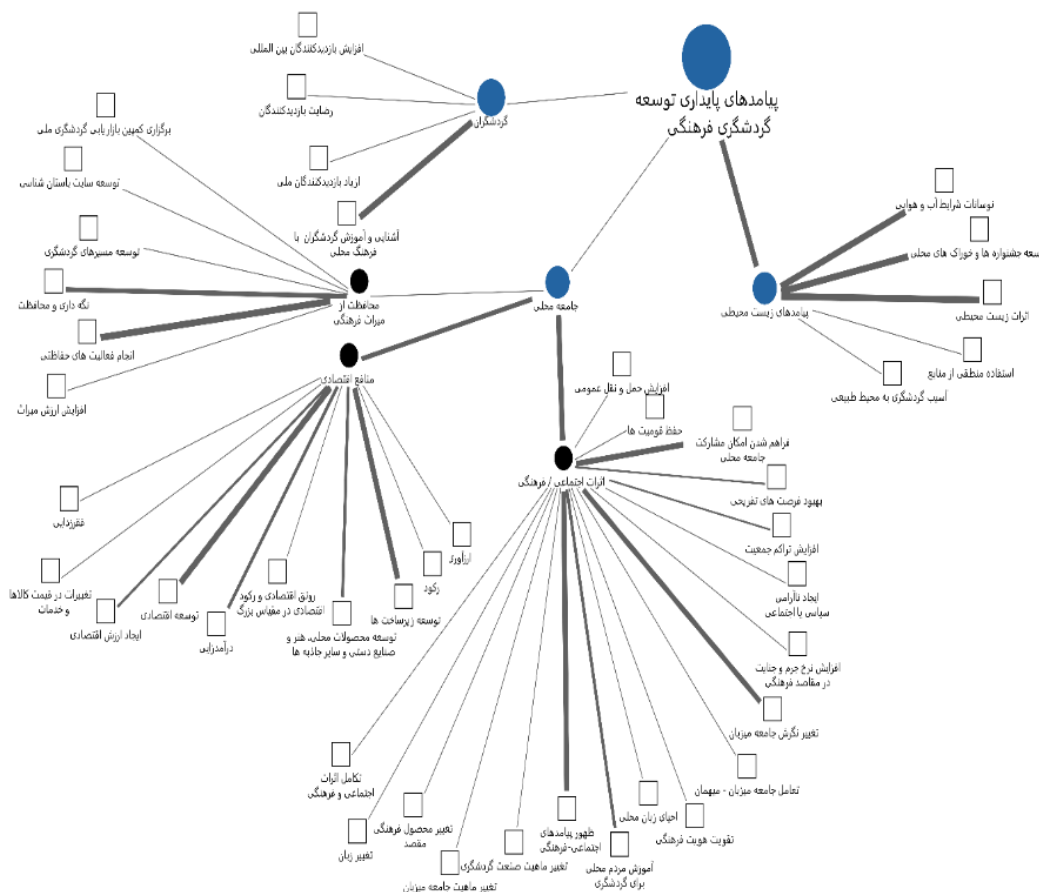
با توجه به توضیحات ارائه شده در خصوص گام‌های انجام فراترکیب، در نهایت ۲۹ اثر نهایی شد. سپس منابع و اسناد انتخابی در نسخه ۱ نرم‌افزار مکس کیودی‌ای ۲۰۱۸ بارگذاری شد. کدها از متون استخراج و منابع و مؤلف اثر

آورده شد (جدول ۴). پس از آن، در سطح بالاتر از کدهای اولیه، مقولات (اصلی و فرعی) که مفاهیم انتزاعی‌تری‌اند تعریف و مشخص شدند تا زمینه تفسیر نتایج پژوهش را فراهم کنند. از آنجا که تحلیل محتوا به صورت کیفی است، فراوانی (کمی) کدهای استخراج شده مبنای عملکرد نخواهد بود؛ هرچند در نمودار درختی ترسیم شده برای کد محوری با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودی‌ای، ضخامت خطوط نشان‌دهنده فراوانی کد مربوط در منابع مورد بررسی است (نمودار ۱). بر مبنای تحلیل‌های انجام گرفته برای پاسخ به سؤال تحقیق مبنی بر شناسایی پیامدها، به کمک روش تحلیل محتوا روی ۲۹ اثر نهایی شده، تعداد ۴۳ کد اولیه شناسایی شد. فهرست کدهای استخراج شده از مطالعات اولیه در جدول ۴ آمده است. سپس، با در نظر گرفتن اصول دسته‌بندی کدها، مقولات (اصلی و فرعی) شکل گرفتند و در نهایت کد محوری به دست آمد. مقولات ایجاد شده در قالب ۴۳ کد اولیه، سه مقوله فرعی، سه مقوله اصلی و در نهایت با کد محوری «پیامدهای پایداری توسعه گردشگری فرهنگی» ارائه شد.

جدول ۴: کدها و مقولات پیامدهای پایداری توسعه گردشگری فرهنگی

کد محوری	مقوله اصلی	مقوله فرعی	کدها	منابع استخراج کدها	
پیامدهای پایداری توسعه گردشگری فرهنگی	گردشگران		افزایش بازدیدکنندگان بین‌المللی	Buckley, 2004 Omar, 2013 Wan & Li, 2013	
			رضایت بازدیدکنندگان	Borges et al., 2011 Buckley, 2004	
			ازدیاد بازدیدکنندگان ملی	Carter et al., 2015	
			آشنایی و آموزش گردشگران با فرهنگ محلی	Bracar & Colarič-Jakše, 2017	
	پیامدهای زیست‌محیطی			نوسانات شرایط آب‌وهوایی	Ming Su & Wall, 2012 Wan & Li, 2013
				توسعه جشنواره‌ها و خوراکی‌های محلی	Nocca, 2017
				استفاده منطقی از منابع	Carter et al., 2015
				مدیریت تأثیرات زیست‌محیطی	Adams, 2010
				کاهش آسیب گردشگری به محیط طبیعی	Underberg-Goode, 2014 Dragouni, 2017 Padin & Svensson, 2013 Carter & Beeton, 2004 Omar, 2013 Yun & Zhang, 2016
				جامعه محلی	
توسعه سایت‌های باستان‌شناسی	Underberg-Goode, 2014 Padin & Svensson, 2013				
توسعه مسیرهای گردشگری	Carter & Beeton, 2004				
انجام فعالیت‌های حفاظتی	Seyfi et al., 2018				
نگهداری و محافظت از آثار	Borges et al., 2011 Pakdeepinit, 2007 Manrique et al., 2016				
افزایش ارزش میراث	Du Cros, 2001 Amir et al., 2015 Bracar & Colarič-Jakše, 2017				
منافع اقتصادی			فقرزدایی		
			تغییر در قیمت کالاها و خدمات	Franc & Ištoc, 2007 Ming Su & Wall, 2012	
			ایجاد ارزش اقتصادی	Seyfi et al., 2018	

Awang et al., 2014 Yun & Zhang, 2016 Farid, 2015 Dragouni, 2017 Amir et al., 2015 Wan & Li, 2013 Nocca, 2017 Underberg-Goode, 2014 Padin & Svensson, 2013 Bowitz & Ibenholt, 2009 Amir et al., 2015 Brcar & Colarič-Jakše, 2017 Carter & Beeton, 2004 Borges et al., 2011 Camus et al., 2012	توسعه اقتصادی			
	درآمدزایی			
	رونق یا رکود اقتصادی در مقیاس بزرگ			
	توسعه محصولات محلی، هنر و صنایع دستی و سایر جاذبه‌ها			
	توسعه زیرساخت‌ها			
	رکود			
	ارزآوری			
Omar, 2013 Franc & Iştoc, 2007 Ming Su & Wall, 2012 Wan & Li, 2013 Nocca, 2017 Underberg-Goode, 2014 Loulanskia & Loulanski, 2011 Buckley, 2004 Carter & Beeton, 2004 Borges et al., 2011 Yun & Zhang, 2016 Carter & Beeton, 2004 Carter et al., 2015 Awang et al., 2014 Underberg-Goode, 2014 Padin & Svensson, 2013 Dragouni, 2017 Liu & Chen, 2015 Seyfi et al., 2018 Buckley, 2004	آموزش مردم محلی برای گردشگری فرهنگی	تأثیرات اجتماعی / فرهنگی		
	احیای زبان‌های محلی			
	تقویت هویت فرهنگی			
	تعامل جامعه میزبان - میهمان			
	تغییر نگرش جامعه میزبان			
	تکامل تأثیرات اجتماعی و فرهنگی			
	تغییر زبان			
	تغییر محصولات فرهنگی			
	حفظ قومیت‌ها			
	تغییر ماهیت جامعه میزبان			
	تغییر ماهیت صنعت گردشگری			
	ظهور پیامدهای اجتماعی - فرهنگی			
	افزایش نرخ جرم و جنایت در مقاصد فرهنگی			
	ایجاد ناآرامی سیاسی یا اجتماعی			
	افزایش تراکم جمعیت			
	افزایش حمل‌ونقل عمومی			
بهبود فرصت‌های تفریحی				
فراهم‌شدن امکان مشارکت جامعه محلی				

نمودار ۱: نمایش درختی پیامدهای پایداری توسعه گردشگری فرهنگی

تحلیل داده‌های کمی

برای تأیید نهایی شاخص‌های گردشگری فرهنگی از روش دلفی - فازی استفاده شده است. برای فازی‌سازی دیدگاه خبرگان از طیف هفت درجه مطابق جدول ۲ استفاده شده است. در گام بعدی، میانگین فازی نمرات افراد با رابطه ۱ محاسبه شده است. در نهایت، برای فازی‌زدایی از روش مرکز سطح از رابطه ۲ استفاده شده است. از آنجا که مقدار آستانه تحمل ۰/۷ در نظر گرفته شده، مقدار فازی‌زدایی شده بزرگ‌تر از ۰/۷ پذیرفتنی است و هر شاخصی که امتیاز بالای آستانه تحمل داشته تأیید شده است (جدول ۵).

جدول ۵: خلاصه نتایج مرحله نهایی روش دلفی

نتیجه	مقدار فازی	میانگین فازی	شاخص‌های پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی	کد
پذیرش	۰/۸۵	(۰/۷۴۵، ۰/۸۷۳، ۰/۹۳۲)	افزایش بازدیدکنندگان بین‌المللی	C01
پذیرش	۰/۸۲	(۰/۶۸۶، ۰/۸۴۵، ۰/۹۳۶)	رضایت بازدیدکنندگان	C02
رد	۰/۳۹	(۰/۲۸۶، ۰/۳۸۶، ۰/۵)	ازدیاد بازدیدکنندگان ملی	C03
پذیرش	۰/۷۷	(۰/۶۲۷، ۰/۷۹۱، ۰/۸۹۱)	آشنایی و آموزش گردشگران با	C04

نتیجه	مقدار فازی	میانگین فازی	شاخص‌های پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی
			فرهنگ محلی
رد	۰/۴۵	(۰/۳۲۳, ۰/۴۵, ۰/۵۸۶)	C05 وهوایی نوسانات شرایط آب
رد	۰/۴۰	(۰/۳۱۴, ۰/۳۹۱, ۰/۵۰۵)	C06 توسعه جشنواره‌ها و خوراک‌های محلی
پذیرش	۰/۸۰	(۰/۶۵۵, ۰/۸۱۴, ۰/۹۳۲)	C07 استفاده منطقی از منابع
پذیرش	۰/۷۸	(۰/۶۳۶, ۰/۸, ۰/۹۱۴)	C08 محیطی مدیریت تأثیرات زیست
رد	۰/۴۱	(۰/۳۰۹, ۰/۴, ۰/۵۰۹)	C09 کاهش آسیب گردشگری به محیط طبیعی
پذیرش	۰/۷۷	(۰/۶۰۹, ۰/۷۸۲, ۰/۹۱۴)	C10 برگزاری کمپین بازاریابی گردشگری ملی
پذیرش	۰/۷۴	(۰/۵۵, ۰/۷۶۸, ۰/۹۱۴)	C11 توسعه سایت‌های باستان‌شناسی
رد	۰/۱۹	(۰/۱۲۷, ۰/۱۶۸, ۰/۲۷۳)	C12 توسعه مسیرهای گردشگری
پذیرش	۰/۷۶	(۰/۶۲۳, ۰/۷۷۷, ۰/۸۷۷)	C13 انجام فعالیت‌های حفاظتی
پذیرش	۰/۸۶	(۰/۷۳۲, ۰/۸۸۲, ۰/۹۵۹)	C14 نگهداری و محافظت از آثار
پذیرش	۰/۷۹	(۰/۶۶۴, ۰/۸, ۰/۸۹۱)	C15 افزایش ارزش میراث
پذیرش	۰/۸۰	(۰/۶۵۹, ۰/۸۱۸, ۰/۹۱۴)	C16 فقرزدایی
رد	۰/۲۵	(۰/۱۹۱, ۰/۲۷۷, ۰/۳۲۳)	C17 تغییر در قیمت کالاها و خدمات
رد	۰/۰۴	(۰, ۰/۰۰۹, ۰/۱۱۸)	C18 رکود
پذیرش	۰/۷۵	(۰/۶۱۴, ۰/۷۵۹, ۰/۸۶۴)	C19 توسعه اقتصادی
پذیرش	۰/۷۸	(۰/۶۲۷, ۰/۷۹۵, ۰/۹۰۹)	C20 درآمدزایی
پذیرش	۰/۷۸	(۰/۶۲۳, ۰/۷۹۱, ۰/۹۱۴)	C21 رونق یا رکود اقتصادی در مقیاس بزرگ
پذیرش	۰/۷۵	(۰/۶۰۵, ۰/۷۷۷, ۰/۸۸۲)	C22 توسعه محصولات محلی و غیره
پذیرش	۰/۹۳	(۰/۸۳۲, ۰/۹۹۵, ۱)	C23 توسعه زیرساخت‌ها
پذیرش	۰/۸۴	(۰/۷۱۴, ۰/۸۵۹, ۰/۹۴۵)	C24 ایجاد ارزش اقتصادی
پذیرش	۰/۷۵	(۰/۵۹۱, ۰/۷۵۹, ۰/۹)	C25 ارزآوری
پذیرش	۰/۸۰	(۰/۶۵۹, ۰/۸۱۴, ۰/۹۲۳)	C26 آموزش مردم محلی برای گردشگری فرهنگی
پذیرش	۰/۸۸	(۰/۷۶۴, ۰/۹۱۴, ۰/۹۷۳)	C27 احیای زبان‌های محلی
پذیرش	۰/۸۵	(۰/۶۹۵, ۰/۸۶۸, ۰/۹۷۳)	C28 تقویت هویت فرهنگی
پذیرش	۰/۸۳	(۰/۷۱۴, ۰/۸۵, ۰/۹۲۷)	C29 تعامل جامعه میزبان - میهمان
پذیرش	۰/۷۷	(۰/۶۰۹, ۰/۷۸۶, ۰/۹۰۵)	C30 تغییر نگرش جامعه میزبان
رد	۰/۱۴	(۰/۰۹۱, ۰/۱۱۸, ۰/۲۱۸)	C31 تکامل تأثیرات اجتماعی و فرهنگی
رد	۰/۴۱	(۰/۲۹۱, ۰/۴, ۰/۵۳۶)	C32 تغییر زبان
پذیرش	۰/۸۱	(۰/۶۵۹, ۰/۸۳۲, ۰/۸۹۱)	C33 تغییر محصولات فرهنگی

نتیجه	مقدار فازی	میانگین فازی	شاخص‌های پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی
پذیرش	۰/۷۹	(۰/۶۳۶, ۰/۸۰۹, ۰/۹۳۶)	C34 حفظ قومیت‌ها
پذیرش	۰/۸۳	(۰/۶۵۹, ۰/۸۵۹, ۰/۹۵)	C35 تغییر ماهیت جامعه میزبان
رد	۰/۳۸	(۰/۲۹۱, ۰/۳۶۸, ۰/۴۷۳)	C36 تغییر ماهیت صنعت گردشگری
پذیرش	۰/۸۹	(۰/۷۷۷, ۰/۹۰۹, ۰/۹۹۷)	C37 ظهور پیامدهای اجتماعی - فرهنگی
پذیرش	۰/۸۲	(۰/۶۷۷, ۰/۸۳۶, ۰/۹۳۶)	C38 افزایش نرخ جرم و جنایت در مقاصد فرهنگی
رد	۰/۳۶	(۰/۳, ۰/۳۴۵, ۰/۴۲۷)	C39 ایجاد ناآرامی سیاسی یا اجتماعی
پذیرش	۰/۸۷	(۰/۷۴۱, ۰/۸۸۶, ۰/۹۶۸)	C40 افزایش تراکم جمعیت
پذیرش	۰/۸۶	(۰/۷۵, ۰/۸۸۶, ۰/۹۴۵)	C41 ونقل عمومی افزایش حمل
پذیرش	۰/۸۱	(۰/۶۸۲, ۰/۸۳۲, ۰/۹۲۳)	C42 بهبود فرصت‌های تفریحی
پذیرش	۰/۷۷	(۰/۶۲۳, ۰/۷۹۵, ۰/۹۰۵)	C43 شدن امکان مشارکت جامعه فراهم محلی

با توجه به محاسبات انجام‌شده، یازده شاخص ازدیاد بازدیدکننده ملی، نوسانات شرایط آب‌وهوایی، توسعه جشنواره‌ها و خوراک‌های محلی، کاهش آسیب گردشگری به محیط طبیعی، توسعه مسیرهای گردشگری، تغییر در قیمت کالاها و خدمات، رکود، تکامل تأثیرات اجتماعی و فرهنگی، تغییر زبان، تغییر ماهیت صنعت گردشگری و ایجاد ناآرامی‌های سیاسی یا اجتماعی حذف شدند. بنابراین، براساس روش دلفی - فازی، ۳۲ شاخص به‌عنوان شاخص‌های نهایی طراحی مدل پیامدهای پایداری توسعه گردشگری فرهنگی تعیین شدند.

مدل‌سازی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی

برای مدل‌سازی توسعه پایدار گردشگری فرهنگی، با در نظر گرفتن شاخص‌های شناسایی‌شده، از روش ساختاری - تفسیری استفاده شده است تا به سؤال اصلی دوم تحقیق پاسخ داده شود. برای تعیین روابط و سطح‌بندی معیارها، باید مجموعه خروجی‌ها و ورودی‌ها برای هر معیار از ماتریس دریافتی استخراج شود. مجموعه خروجی‌ها شامل خود معیار و معیارهایی است که از آن تأثیر می‌پذیرد. مجموعه ورودی‌ها شامل خود معیار و معیارهایی است که بر آن تأثیر می‌گذارند. سپس مجموعه روابط دوطرفه معیارها مشخص و هر معیار براساس مجموعه‌های حاصل سطح‌بندی می‌شود. معیارهایی که مجموع خروجی و مجموعه روابط دوطرفه یکسان داشته باشند، معیار سطح بالایی سلسله‌مراتب را تشکیل می‌دهند. وقتی سطح بالایی تعریف شد، از دیگر معیارها تفکیک و متغیرهای آن سطح از مجموعه متغیرها حذف می‌شود.

ماتریس دریافتی از تبدیل ماتریس خودتعاملی ساختاری به یک ماتریس دوازده‌گانه صفر و یک براساس نظر خبرگان به‌دست می‌آید. در ماتریس دریافتی، درایه‌های قطر اصلی برابر یک قرار می‌گیرد. بنابراین ماتریس دریافتی روش ISM در جدول ۷ ارائه شده است. در مدل (ISM)، روابط متقابل و تأثیرگذاری بین معیارها و ارتباط معیارهای سطوح مختلف به‌خوبی نشان داده شده است که سبب درک بهتر فضای تصمیم‌گیری از سوی مدیران و برنامه‌ریزان مقصدهای گردشگری فرهنگی می‌شود.

عناصر	خروجی: اثرگذاری	ورودی: اثرپذیری	اشتراک
C08	C08,C09,C10,C12,C22,C27,C28,C29,C30,C33	C05,C08,C13,C14,C15,C18,C20,C22,C24,C27,C28,C29,C33	C08,C22,C27,C28,C29,C33
C09	C01,C09,C12,C17,C19,C25	C08,C09,C12,C13,C16,C21,C24,C27,C28,C31,C32,C33	C09,C12
C10	C01,C10,C11	C05,C08,C10,C13,C14,C15,C27,C28,C31,C32,C33	C10
C11	C02,C11	C10,C11,C12,C13,C16,C21,C24,C30	C11
C12	C09,C11,C12,C14,C17,C19,C25	C05,C08,C09,C12,C14,C16,C24,C27,C28,C31,C32,C33	C09,C12,C14
C13	C01,C02,C03,C05,C07,C08,C09,C10,C11,C13,C14,C15,C16,C17,C18,C20,C21,C22,C23,C25,C27,C28,C30,C31,C33	C13,C15,C16,C17,C21,C23	C13,C15,C16,C17,C21,C23
C14	C05,C08,C10,C12,C14,C18	C05,C12,C13,C14,C15,C18,C24,C26	C05,C12,C14,C18
C15	C01,C02,C03,C04,C05,C06,C07,C08,C10,C13,C14,C15,C16,C17,C18,C19,C20,C21,C22,C23,C24,C27,C28,C29,C31,C33	C13,C15,C16,C17,C18,C20,C21,C24	C13,C15,C16,C17,C18,C20,C21,C24
C16	C01,C03,C05,C07,C09,C11,C12,C13,C15,C16,C20,C21,C23,C25,C30,C32	C13,C15,C16,C21	C13,C15,C16,C21
C17	C01,C13,C15,C17	C09,C12,C13,C15,C17,C21,C24,C30	C13,C15,C17
C18	C08,C14,C15,C18,C19,C20,C23,C27,C28,C29,C31,C32,C33	C13,C14,C15,C18,C20,C23,C24,C26	C14,C15,C18,C20,C23
C19	C01,C02,C03,C04,C19	C05,C09,C12,C15,C18,C19,C24,C30	C19
C20	C05,C08,C15,C18,C20,C27,C28,C29,C31,C32,C33	C05,C13,C15,C16,C18,C20,C26	C05,C15,C18,C20
C21	C01,C03,C05,C06,C07,C09,C11,C13,C15,C16,C17,C21,C22,C23,C24,C26,C27,C29,C31,C33	C13,C15,C16,C21,C24,C26	C13,C15,C16,C21,C24,C26
C22	C08,C22,C25,C30	C08,C13,C15,C21,C22,C24,C27,C28,C30,C31,C32,C33	C08,C22,C30
C23	C05,C13,C18,C23,C29,C31,C32,C33	C05,C13,C15,C16,C18,C21,C23,C24	C05,C13,C18,C23
C24	C01,C02,C04,C05,C07,C08,C09,C11,C12,C14,C15,C17,C18,C19,C21,C22,C23,C24,C25,C26,C28,C29,C30,C31,C33	C15,C21,C24,C26,C30	C15,C21,C24,C26,C30
C25	C01,C02,C25	C05,C09,C12,C13,C16,C22,C24,C25,C30	C25
C26	C05,C14,C18,C20,C21,C24,C26,C33	C21,C24,C26	C21,C24,C26
C27	C08,C09,C10,C12,C22,	C05,C08,C13,C15,C18,C20,C21,	C08,C27

عناصر	خروجی: اثرگذاری	ورودی: اثرپذیری	اشتراک
	C27,C30	C27	
C28	C08,C09,C10,C12,C22,C28,C30	C05,C08,C13,C15,C18,C20,C24,C28	C08,C28
C29	C08,C29,C30	C05,C08,C15,C18,C20,C21,C23,C24,C29	C08,C29
C30	C01,C03,C11,C17,C19,C22,C24,C25,C30	C01,C05,C08,C13,C16,C22,C24,C27,C28,C29,C30,C31,C32,C33	C01,C22,C24,C30
C31	C09,C10,C12,C22,C30,C31	C05,C13,C15,C18,C20,C21,C23,C24,C31	C31
C32	C09,C10,C12,C22,C30,C32	C05,C16,C18,C20,C23,C32	C32
C33	C08,C09,C10,C12,C22,C30,C33	C05,C08,C13,C15,C18,C20,C21,C23,C24,C26,C33	C08,C33

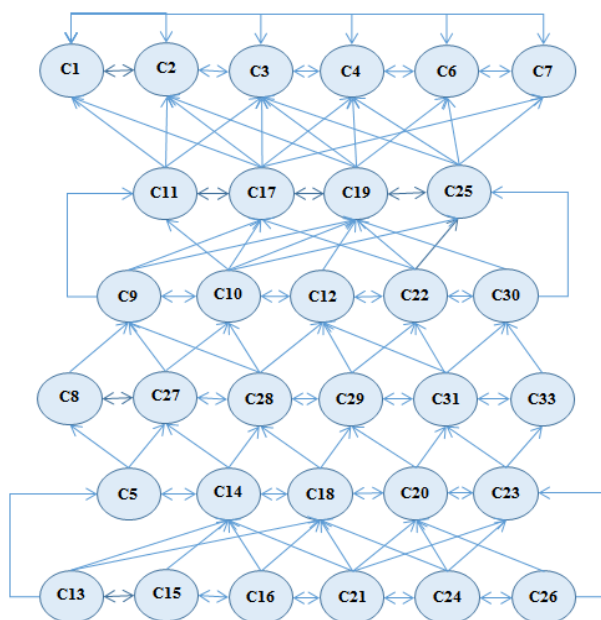
پس از تعیین سطح، معیاری که سطح آن معلوم شده است در جدول از همه مجموعه حذف می شود و مجدداً مجموعه ورودی ها و خروجی ها تشکیل داده می شود و سطح متغیر بعدی به دست می آید (کرباسیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۵).

شاخص های سطح بندی شده در شش سطح به قرار زیر است:

سطح اول: ^۱ رضایت بازدیدکنندگان، افزایش بازدیدکنندگان بین المللی، افزایش ارزش میراث، احیای زبان های محلی، حفظ قومیت ها، افزایش تراکم جمعیت.

سطح دوم: ^۲ افزایش نرخ جرم و جنایت در مقاصد فرهنگی، تغییر نگرش جامعه میزبان، برگزاری کمپین بازاریابی گردشگری ملی، توسعه محصولات محلی، هنر و صنایع دستی و سایر جاذبه ها.

نمودار ۲: مدل نهایی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی

1. C1, C2, C3, C4, C6, C7
2. C11, C17, C19, C25

سطح سوم: توسعه سایت‌های باستان‌شناسی، بهبود فرصت‌های تفریحی، تقویت هویت فرهنگی، ظهور پیامدهای اجتماعی - فرهنگی، ارزآوری.

سطح چهارم: تغییر محصولات فرهنگی، مدیریت تأثیرات زیست‌محیطی، تعامل جامعه میزبان - میهمان، تغییر ماهیت جامعه میزبان، فقرزدایی، درآمدزایی.

سطح پنجم: انجام فعالیت‌های حفاظتی، استفاده منطقی از منابع، فراهم‌شدن امکان مشارکت جامعه محلی، ایجاد ارزش اقتصادی، رونق یا رکود اقتصادی در مقیاس بزرگ.

سطح ششم: آشنایی و آموزش گردشگران با فرهنگ محلی، نگهداری و محافظت از آثار، آموزش مردم محلی برای گردشگری فرهنگی، افزایش حمل‌ونقل عمومی، توسعه اقتصادی، توسعه زیرساخت‌ها (نمودار ۲).

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهشی

مدل‌سازی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی مستلزم شناسایی شاخص‌ها و ابعاد آن و سپس برقراری ارتباط میان آن‌هاست. در این مقاله تلاش شده، با روش کیفی فراترکیب (سنترپژوهی) براساس مدل هفت‌مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو (2007) و با روش تحلیل محتوا، پیامدهای توسعه پایدار گردشگری در مقصدهای فرهنگی شناسایی شود تا به سؤال فرعی پژوهش مبنی بر اینکه «پیامدهای پیاده‌سازی گردشگری فرهنگی پایدار در مقصدها چیست؟» پاسخ داده شود. در نهایت، ۴۳ کد اولیه با سه مقوله فرعی و سه مقوله اصلی گردشگران، جامعه محلی و محیط‌زیست استخراج شد. در ادامه با استفاده از نظر خبرگان در قالب متد دلفی - فازی ۴۳ شاخص شناسایی شده به ۳۲ شاخص تقلیل یافت.

برای پاسخ به سؤال دوم تحقیق، مدل‌سازی ساختاری - تفسیری ۳۲ شاخص نهایی مرحله کیفی براساس نظر خبرگان انجام پذیرفت. مدل نهایی ارائه شده از شش سطح تشکیل شد. در سطح ششم که زیربنایی‌ترین سطح به‌شمار می‌رود، عواملی همچون آشنایی و آموزش گردشگران با فرهنگ محلی، نگهداری و محافظت از آثار، آموزش مردم محلی برای گردشگری فرهنگی، گسترش حمل‌ونقل عمومی، توسعه اقتصادی و توسعه زیرساخت‌ها برای پایداری پیامدهای توسعه گردشگری فرهنگی در مقصدها مشخص شد. در سطح پنجم پنج عامل، در سطح چهارم مدل شش عامل، در سطح سوم پنج عامل، در سطح دوم چهار متغیر و در نهایت در سطح اول شش عامل وابسته به عوامل سطوح پایین‌تر تعیین شد. محدودیت اصلی پیش روی پژوهشگران در این پژوهش نبود پژوهش‌های مشابه داخلی و خارجی درخصوص موضوع بررسی شده بود.

پیشنهادهای کاربردی:

- برای تحقق پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی در مقصدها پیشنهاد می‌شود ابتدا به عوامل زیربنایی مطرح شده در سطح ششم که به امر آموزش گردشگران و جامعه محلی، توسعه زیرساخت‌های مقصد و نگهداری و محافظت از آثار و... تأکید دارد توجه شود تا بتوان به شاخص‌های مطرح شده در سطوح بالاتر از جمله افزایش بازدیدکنندگان بین‌المللی و ملی، حفظ قومیت‌ها، احیای زبان‌های محلی و... دست یافت.

- همچنین، با توجه به اینکه در سطح ششم رابطه میان شاخص‌های C13, C15, C16, C21, C24, C26

1. C09, C10, C12, C22, C30
2. C08, C27, C28, C29, C31, C32, C33
3. C05, C14, C18, C20, C23
4. C13, C15, C16, C21, C24, C26

متقابل و دوطرفه است، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌ریزان و خطمشی‌گذاران سایت‌های میراث فرهنگی به‌طور یک‌پارچه و با دیدگاهی نظام‌مند به این موارد توجه کنند. توجه موردی، مقطعی و غیرهدفمند به هریک از این موارد ممکن است به نتایج غیرپایدار و مخربی در مقصدهای فرهنگی منجر شود.

محدودیت‌های پژوهش:

- نبود پیشینه پژوهشی کافی و دقیق درباره موضوع تحقیق؛
- تازگی مقوله پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی؛
- مشکلات دسترسی و جلب همکاری خبرگان و دریافت نظر آن‌ها.

پیشنهاد‌های آتی:

- انجام پژوهش کیفی در سایر زمینه‌های گردشگری فرهنگی پایدار؛
- کمی‌سازی داده‌های کیفی به‌دست‌آمده در این تحقیق با سایر ابزارهای کمی؛
- پژوهش در حوزه گردشگری فرهنگی با دید پایداری اعم از موزه‌ها، شهرهای فرهنگی، محوطه‌های تاریخی و

منابع

- اصغریور، محمدجواد (۱۳۸۲). تصمیم‌گیری گروهی و نظریه بازی‌ها با نگرش تحقیق در عملیات. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- آذر، عادل و بیات، کریم (۱۳۸۷). «طراحی مدل فرایند محوری کسب‌وکار با رویکرد مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM)». نشریه مدیریت فناوری اطلاعات، دوره ۱، شماره ۱، ص ۳-۱۸.
- آذر، عادل، تیزرو، علی، مقبل باعرض، عباس و انواری رستمی، علی‌اصغر (۱۳۸۹). «طراحی مدل چابکی زنجیره تأمین؛ با رویکرد مدل‌سازی تفسیری - ساختاری». پژوهش‌های مدیریت در ایران، دوره ۱۴، شماره ۴ (پیاپی ۶۹)، ص ۱-۲۵.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۶). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- حبیبی، آرش، ایزدیار، صدیقه و سرافرازی، اعظم (۱۳۹۳). تصمیم‌گیری چندمعیاره فازی. رشت: کتیبه گیل.
- کریاسیان، مهدی، جوانمردی، محمد، خوشانی، اعظم و زنجیرچی، محمود (۱۳۹۰). «طراحی یک رویکرد تلفیقی از الگوی ساختار تفسیری (ISM) و TOPSIS-AHP فازی برای انتخاب و رتبه‌بندی تأمین‌کنندگان چابک». مدیریت تولید و عملیات، دوره دوم، شماره ۱، ص ۱۰۷-۱۳۴.

Adams, E. (2010). Towards sustainability indicators for museums in Australia, Published online by the Collections Council of Australia Ltd, 11 January 2010, via: <http://www.collectionscouncil.com.au/Default.aspx?tabid=802>

- Amir, S., Mohamed Osman, M., Bachok, S., & Ibrahim, M. (2015). "Sustaining local community economy through tourism: Melaka UNESCO world heritage city". *Procedia Environmental Sciences*, 28, 443-452. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2015.07.054>.
- Agarwal, A., Shankar, R. & Tiwari, M. K. (2007). "Modeling agility of supply chain". *Industrial Marketing Management*, 36(4), 443-457. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2005.12.004>.
- Awang, K. W., Ong, M. F., Aziz, Y. A. & Jeahnichen, G. (2014). "Understanding the Impact of Cultural Tourism in Small Town Sustainable Development Malaysia tourism industry". *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts*, 6(2), 57-64.
- Borges, M. A., Carbone, G., Bushell, R., & Jaeger, T. (2011). *Sustainable tourism and natural World Heritage: Priorities for Action*. Gland, Switzerland: IUCN..
- Bowitz, E., & Ibenholt, K. (2009). "Economic impacts of cultural heritage - Research and perspectives". *Journal of Cultural Heritage*, 10(1), 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2008.09.002>.
- Brcar, F., & Colarič-Jakše, L. M. (2017). "Evaluation of cultural heritage in Posavje region by tourists and employees". *Challenges of the Future*, 2(1), 1-15.
- Buckley, R. (2004). "The effects of world heritage listing on tourism to Australian national parks". *Journal of Sustainable Tourism*, 12(1), 70-84. <https://doi.org/10.1080/09669580408667225>.
- Camus, S., Hikkerova, L., & Sahut, J. (2012). "Systemic Analysis and Model of Sustainable Tourism". *International Journal of Business*, 17(4), 365-378.
- Carter, R. W. B., & Beeton, R. J. S. (2004). "A model of cultural change and tourism". *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 9(4), 423-442.
- Carter, R. W., Thok, S., O'Rourke, V., & Pearce, T. (2015). "Sustainable tourism and its use as a development strategy in Cambodia: a systematic literature review". *Journal of Sustainable Tourism*, 23(5), 797-818. <https://doi.org/10.1080/09669582.2014.978787>.

- Cheng, J. H., Lee, Ch. M., & Tang, Ch. H. (2009). "An application of fuzzy Delphi and fuzzy AHP on evaluating wafer supplier in semiconductor industry". *WSEAS Transactions on Information Science and Applications*, 6(5), 756-767.
- Dragouni, M. (2017). *Sustainable heritage tourism: Towards a community-led approach*. London: UCL.
- Du Cros, H. (2001). "A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism". *International Journal of Tourism Research*, 3(2), 165-170. <https://doi.org/10.1002/jtr.297>.
- Farid, S. M. (2015). "Tourism management in world heritage sites and its impact on economic development in Mali and Ethiopia". *Procedia-Social and Behavioral Science*, 211, 595-604. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.078>.
- Franc, V. I., & Iştoc, E-M. (2007). "Cultural tourism and sustainable development". *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 1, 89-96.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). "Competing paradigms in qualitative research". In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds). *Handbook of Qualitative Research*, 2, 105-117. <https://doi.org/http://www.uncg.edu/hdf/facultystaff/Tudge/Guba%20&%20Lincoln%201994.pdf>.
- Habibi, A., Jahantigh, F. F., & Sarafrazi, A. (2015). "Fuzzy delphi technique for forecasting and screening items". *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 5(2), 130-143.
- Omar, H. (2013). *The Development of Sustainable Cultural Heritage Tourism in Malaysia: Implication for Planning and Management*. Phd Thesis. Newcastle University.
- Hsu, P. F., & Chen, B. Y. (2007). "Developing and implementing a selection model for bedding chain retail store franchisee using Delphi and fuzzy AHP". *Quality & Quantity*, 41(2), 275-290.
- Jafari, J. Ritchie, J.R.B (1981). Toward a framework for tourism education: Problems and prospects ,Editor`s page. *Annals of Tourism Research*,8(1), 13-34.
- Kahraman, C. (2009). *Fuzzy Multi-Criteria Decision Making: Theory and Applications with Recent Developments*. London: Springer optimization and its applications.
- Kanan, F. T. (2009). "Toward interpretation of complex structural modeling; IEEE Trans". *Systems Man Cybernet*, 4(5): 32-36.
- Liu, G., & Chen, J. S. (2015). "A dynamic model for managing cultural tourism". *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(5), 500-514. <https://doi.org/10.1080/10941665.2014.904805>.
- Loulanskia, T., & Loulanski, V. (2011). "The sustainable integration of cultural heritage and tourism: A meta-study". *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 837-862. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.553286>.
- Manrique, C., Jamal, T., & Warden, R. (2016). "Heritage tourism and conservation: a cultural resilience bridge?". *Tourism Research Paradigms: Critical and Emergent Knowledges*, 17-33.
- Ming Su, M., & Wall, G. (2012). "Community participation in tourism at a world heritage site: Mutianyu great wall, Beijing, China". *International Journal of Tourism Research*, 16(2). <https://doi.org/10.1002/jtr>.
- Niroomand, P., Ranjbar, M., Saadi, M. R., & Amirshahi, M. (2012). "Identification and classification of mobile business models based on meta-synthesis approach". *Information Technology Management*, 4(10), 181-203.
- Nocca, F. (2017). "The role of cultural heritage in sustainable development: multidimensional indicators as decision-making tool". *Sustainability*, 9(10), 2-28.

- <https://doi.org/10.3390/su9101882>.
- Padin, C., & Svensson, G. (2013). "A multi-layer matrix model of sustainable tourism: process, measurement areas, gap and reconnection analyses". *European Business Review*, 25(2), 206–216. <https://doi.org/10.1108/09555341311302684>.
- Pakdeepinit, P. (2007). *A Model for Sustainable Tourism Development in Kwan Pha Yao Lake Rin Communities, Phayao Province, Upper Northern Thailand*. Bangkok: Silpakorn University.
- Popay, J., Roberts, H., Sowden, A., Petticrew, M., Arai, L., Rodgers, M., Britten, N., Roen, K. & Duffy, S. (2006). *Guidance on The Conduct of Narrative Synthesis in Systematic Reviews: A Product from the ESRC Methods Programme*. Lancaster: Lancaster University. <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.13140%2F2.1.1018.4643>.
- Richards, G. (Ed.) (1996). *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford: CAB International.
- Saaty, T. L. (1990). "How to Make a decision: the analytic hierarchy Process". *European journal of operational research*, 48(1), 9-26.
- Sage A. P. (1977). *Interpretive Structural Modeling: Methodology for Large-Scale Systems*. New York: McGraw-Hill.
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). *Handbook for Synthesizing Qualitative Research*. New York: Springer Publishing Company.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2009). *Research Methods for Business Students*. New Jersey: Prentice Hall.
- Seyfi, S., Hall, C. M. & Fagnoni, E. (2018). "Managing world heritage site stakeholders: a grounded theory paradigm model approach". *Journal of Heritage Tourism*, 1(1), 1–17.
- Tzeng, G. H., & Teng, J. Y. (1991). "Transportation investment project selection with fuzzy multiobjectives". *Transportation planning and Technology*, 17(2), 91-112.
- Underberg-Goode, N. M. (2014). "Cultural heritage tourism on Peru's north coast". *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 6(3), 200–214. <https://doi.org/10.1108/WHATT-03-2014-0013>.
- Warfield, J. N. (1976). *Societal Systems: Planning, Policy and Complexity*. New York: Wiley-Interscience.
- Wan, Y. K. P., & Li, X. (2013). "Sustainability of Tourism Development in Macao, China". *International Journal of Tourism Research*, 15(1), 52–65. <https://doi.org/10.1002/jtr>.
- World Commission on Environment and Development (1987). Report of the World Commission on environment and development: Our common future. Retrieved September 19, 2015, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.
- Wu, Ch. H., & Fang, W. Ch. (2011). "Combining the fuzzy analytic hierarchy process and the fuzzy delphi method for developing critical competences of electronic commerce professional managers". *Quality & Quantity*, 45(4), 751-768.
- Yun, H. J., & Zhang, X. (2016). "Cultural conservation and tourism development in the consolidation stage of the tourism area life cycle model". *Tourism Planning & Development*, 14(3), 1–16. <https://doi.org/10.1080/21568316.2016.1243147>.
- Zimmer, L. (2006). "Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts". *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 311–318.